

ACTUALITATEA BISERICESCĂ ȘI ECUMENICĂ

CHURCH AND ECUMENICAL NEWS

Biserica: înspre o viziune comună¹ (II)*

Capitolul IV. Biserica: în și pentru lume

A. Planul lui Dumnezeu pentru creație: Împărăția

58. Motivul misiunii lui Iisus este exprimat succint în cuvintele: „atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât L-a dăruit pe Fiul Său cel Unul-Născut” (In 3,16). Astfel, prima și cea mai importantă atitudine a lui Dumnezeu pentru lume este iubirea pentru fiecare copil, femeie sau bărbat care a fost vreodată parte a istoriei omenirii, și, bineînțeles, pentru toată creația. *Împărăția lui Dumnezeu, pe care Iisus a propovăduit-o prin revelarea Cuvântului lui Dumnezeu în parabole, și pe care a inaugurat-o prin faptele Sale pline de putere, în special prin taina pascală a morții și a Învierii Sale, este împlinirea ultimă a întregului univers. Biserica a fost dorită de Dumnezeu, nu pentru Sine, ci ca să slujească planului divin de transformare a lumii. Astfel, slujirea (diakonia) ține de însăși ființa Bisericii. Documentul de studiu „Biserica și lumea” descrie această slujire astfel: „Ca trup al lui Hristos, Biserica participă la taina divină. Ca taină, ea Îl revelează pe Hristos lumii prin propovăduirea Evangheliei, prin săvârșirea tainelor (mysteria) și prin dezvăluirea noutății vieții date de El, anticipând astfel Împărăția deja prezentă în El”².*

59. Misiunea Bisericii în lume este să propovăduiască tuturor oamenilor, prin cuvânt și faptă, Vestea cea Bună a mântuirii întru Iisus Hristos (cf. Mc 16, 15). Evanghelizarea este, astfel, una dintre cele mai importante sarcini ale Bisericii în supunerea față de porunca lui Iisus (cf. Mt 28, 18-20). Biserica este chemată de Hristos în Sfântul Duh să dea mărturie despre reconcilierea, tămăduirea și transformarea creației venite de la Tatăl. Prin urmare, un aspect constitutiv al evanghelizării este promovarea dreptății și a păcii.

* Continuare din numărul 3/2015, p. 227-267.

¹ Traducerea documentului de convergență: *The Church: Towards a Common Vision*, Faith and Order Paper no.214, WCC Publication, Geneva, 2013 și pe file:///C:/Users/User/Downloads/The_Church_Towards_a_common_vision%20(1).pdf (n.tr.)

² *Church and World: The Unity of the Church and the Renewal of Human Community*, Geneva, WCC, 1990, cap. III, §21, p. 27.

60. Astăzi, creștinii sunt mai conștienți de gama largă de religii diferite, altele decât cea proprie, și de adevărurile și valorile pozitive pe care le conțin³. Aceasta prilejuiește creștinilor o amintire a pasajelor scripturistice în care Iisus Însuși vorbește în mod pozitiv despre cei care erau „străini” sau „cei alți” în relație cu ascultătorii Săi (*Mt* 8, 11-12; *Lc* 7, 9; 13, 28-30). Creștinii recunosc libertatea religioasă ca una din dimensiunile fundamentale ale demnității umane și, în iubirea milostivă cerută de Hristos Însuși, caută să respecte această demnitate și să intre în dialog cu ceilalți, nu numai pentru a împărtăși bogățiile credinței creștine, ci și pentru a aprecia orice element de adevăr și bunătate prezent în alte religii. În trecut, când se propovăduia Evanghelia celor care nu o auziseră încă, nu se arăta întotdeauna respect religiilor lor. Evanghelizarea trebuie să îi respecte întotdeauna pe cei care au alte credințe. Împărtășirea *veștii pline de bucurie* a adevărului revelat în Noul Testament și invitarea celorlalți la plinătatea vieții în Hristos sunt o expresie a dragostei pline de respect⁴. În contextul contemporan de creștere a conștiinței pluralismului religios, posibilitatea mântuirii celor care nu cred în mod explicit în Hristos și relația între dialogul interreligios și propovăduirea că Iisus este Dumnezeu au devenit tot mai des subiecte de reflecție și discuție între creștini.

Răspunsul ecumenic la pluralismul religios

Divergențe serioase în interiorul și între biserici legate de aceste probleme persistă. Noul Testament învață că Dumnezeu voiește mântuirea tuturor (cf. 1 Tim

³ Despre chestiunile legate de acest subiect, a se vedea: „Religious Plurality and Christian Self-Understanding” (2006), rezultatul studiului cu privire la răspunsul la sugestiile făcute în anul 2002, la sesiunea Comitetului Central al CEB, formulat de cele trei echipe ale membrilor angajați ale comisiilor *Faith and Order*, *Inter-religious Relations* și *Mission and Evangelism*, accesibile pe: <http://www.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/porto-alegre-2006/3-preparatory-and-backgrounddocuments/religious-plurality-and-christian-self-understanding.html>. Această declarație urmează discuției depre relația dintre misiune și religiile lumii de la conferința Comisiei pentru Misiune Mondială și Evanghelizare (Commission on World Mission and Evangelism) desfășurată în San Antonio în anul 1989. Datorită relevanței pentru temele generale abordate în acest capitol, unele mențiuni despre relațiile interreligioase vor apărea în fiecare dintre cele trei secțiuni ale sale.

⁴ În *Charta Oecumenica* (2001), elaborată de Conferința Bisericilor Europene (CEC) și de Conciliul Conferințelor Episcopale Europene (CCEE), §2, se afirmă: „Ne angajăm să recunoaștem faptul că fiecare persoană își poate alege în mod liber apartenența sa religioasă și bisericească, fiind o problemă de conștiință; aceasta înseamnă a nu determina pe cineva să se convertească prin presiune morală sau prin stimulente materiale, dar și a nu împiedica pe cineva să se convertească prin libera voință”. A se vedea și documentul: „Christian Witness in a Multi-Religious World: Recommendations for Conduct” elaborat de Conciliul Pontifical pentru Dialog Interreligios, Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Alianța Evanghelică Mondială, aprobat în 28 ianuarie 2011, accesibil și pe:

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/interelg/documents/rc_pc_interelg_doc_20111110_testimonianza-cristiana_en.html.

2, 4) și, în același timp, că Iisus este Unicul Mântuitor al acestei lumi (cf. 1 Tim. 2, 5 și FA 4, 12). Ce concluzii se pot trage din aceste învățături biblice privind posibilitatea mântuirii celor care nu cred în Iisus Hristos? Unii susțin că, în modalități cunoscute de Dumnezeu, mântuirea în Hristos prin puterea Sfântului Duh este posibilă pentru cei care nu împărtășesc explicit credința creștină. Alții nu văd cum acest punct de vedere corespunde pasajelor biblice legate de necesitatea credinței și a Botezului pentru mântuire. Diferențele cu privire la acest aspect vor avea un impact asupra felului în care se înțelege și se pune în practică misiunea Bisericii. În contextul contemporan de creștere a conștiinței vitalității diferitelor religii din întreaga lume, cum ar putea să ajungă bisericile la o mai mare convergență cu privire la aceste aspecte și să cooperează mai eficient pentru mărturisirea Evangheliei în cuvânt și faptă?

B. Provocarea morală a Evangheliei

61. Creștinii sunt chemați să se căiască de păcatele lor, să îi ierte pe ceilalți și să ducă o viață de sacrificiu în slujire: ucenicia cere angajament moral. Totuși, așa după cum Sfântul Pavel învață atât de pregnant, ființele umane sunt justificate nu prin acte legale, ci prin harul credinței (cf. *Rm* 3, 21-26; *Gal* 2, 19-21). Astfel, comunitatea creștină trăiește în sfera iertării divine și a harului, care cheamă și dă formă vieții morale a celor credincioși. Este de o importanță semnificativă pentru restabilirea unității că cele două comunități a căror separare a marcat începutul Reformei protestante au ajuns la un consens cu privire la aspectele centrale ale doctrinei justificării prin credință, punctul major de neînțelegere la momentul separării⁵. Angajamentul moral și acțiunea comună sunt posibile pe baza credinței și a harului, și ar trebui afirmate ca părți integrante ale vieții și ființei Bisericii.

62. Etica creștinilor în calitate de ucenici își are rădăcinile în Dumnezeu, Creatorul și Revelatorul, și iau formă pe măsură ce comunitatea încearcă să înțeleagă voia lui Dumnezeu în împrejurările variate de timp și de loc. Biserica nu este izolată de zbaterile morale ale umanității ca întreg. Împreună cu adepții altor religii, ca și cu toate persoanele de bună credință, creștinii trebuie să promoveze nu numai acele valori morale individuale care sunt esențiale pentru *împlinirea* autentică a persoanei umane, ci și valorile dreptății, păcii și protecției mediului, de vreme ce mesajul Evangheliei se extinde atât asupra aspectelor personale, cât și a celor comune ale existenței umane. Astfel, *koinonia* include nu numai mărturisirea credinței unice și săvârșirea cultului comun, ci și valorile morale comune, bazate pe inspirația și perspectivele Evangheliei. În pofida stării actuale de separare, bisericile au ajuns atât de mult în comuniune, încât sunt conștiente că ceea ce face

⁵ A se vedea: *Lutheran-Roman Catholic Joint Declaration on the Doctrine of Justification*, Grand Rapids, Eerdmans, 2000.

una afectează viața celorlalte, și, în consecință, sunt tot mai conștiente de nevoia de responsabilizare legată de reflecțiile și deciziile etice. Pe măsură ce bisericile se angrenează în interogații și afirmații reciproce, ele exprimă ceea ce împărtășesc întru Hristos.

63. În vreme ce tensiunile cu privire la problemele morale au fost întotdeauna o îngrijorare pentru Biserică, în lumea de azi, progresele filosofice, sociale și culturale au condus la regândirea multor norme morale, provocând alte conflicte pe principii morale și probleme etice care afectează unitatea bisericilor. În același timp, problemele morale sunt legate de antropologia creștină, și prioritate se dă Evangheliei în evaluarea noilor progrese în gândirea morală. Creștinii, pe plan individual, și bisericile se găsesc uneori în divergență în legătură cu precizarea principiilor de moralitate personală sau colectivă care sunt în armonie cu Evanghelia lui Iisus Hristos. Mai mult, unii cred că problemele morale nu sunt, prin natura lor, „cauză de separare bisericească”, în timp ce alții sunt ferm convinși că sunt.

Problemele morale și unitatea Bisericii

Dialogul ecumenic la nivel bilateral și multilateral a început să schițeze unii dintre parametrii semnificației doctrinei și practicii morale pentru unitate creștină⁶. Dacă dialogul ecumenic prezent și viitor va servi atât misiunea, cât și unitatea Bisericii, este important ca acest dialog să abordeze în mod explicit provocările la adresa convergenței, reprezentate de probleme morale contemporane. Invităm bisericile să exploreze aceste probleme în spiritul atenției și sprijinului acordate reciproc. Cum ar putea bisericile, îndrumate de Sfântul Duh, să discearnă împreună ce înseamnă astăzi să înțelegi și să trăiești în fidelitate față de învățăturile și atitudinea lui Iisus? Cum pot bisericile, pe măsură ce se implică în această sarcină de discernere, să ofere modele potrivite de discurs și sfat înțelept societăților pe care sunt chemate să le slujească?

C. Biserica în societate

64. Lumea pe care Dumnezeu „atât de mult a iubit-o” este rănită cu probleme și tragedii care strigă, cerând angajamentul plin de compasiune al creștinilor. Sursa pasiunii lor pentru transformarea lumii stă în comuniunea cu Dumnezeu

⁶ De exemplu: declarația anglicano-romano-catolică: „Life in Christ: Morals, Communion and the Church”, în *Growth in Agreement II*, 344-370; și documentul de studiu al Grupului comun de lucru al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și al Bisericii Romano-Catolice (Joint Working Group of the World Council of Churches and the Roman Catholic Church), „The Ecumenical Dialogue on Moral Issues: Potential Sources of Common Witness or of Divisions” (1995), în *The Ecumenical Review* 48(2), April 1996, 143-154. Pentru elaborări recente pe tema „Moral Discernment in the Churches” (Discernământul moral în Biserici), a se vedea și *The Standing Commission on Faith and Order Meeting in Holy Etchmiadzin, Armenia*, Geneva, WCC, 2011, 9-10 and 18-20.

întru Iisus Hristos. Ei cred că Dumnezeu, care este dragoste absolută, milă și dreptate poate lucra prin ei, în puterea Sfântului Duh. Ei trăiesc drept ucenici ai Celui care a avut grijă de cei orbi, slăbănogi și leproși, care i-a primit pe săraci și pe marginalizați, și care a provocat autoritățile care arătau puțin respect pentru demnitatea umană sau voia lui Dumnezeu. Este nevoie ca Biserica să îi ajute pe cei fără puterea în societate să se facă auziți; uneori, trebuie să devină o voce pentru cei care nu au voce. Tocmai datorită credinței lor, comunitățile creștine nu pot sta deoparte în față dezastrilor naturale care îi afectează pe frații lor sau în fața amenințărilor la adresa sănătății cum sunt pandemiile HIV și SIDA. Tot credința face ca ei să lucreze pentru o ordine socială dreaptă, în care bunurile acestui pământ să fie împărțite echitabil, suferințele celor săraci ușurate, iar sărăcia absolută să fie, într-o zi, eliminată. Inegalitățile economice uriașe care afectează comunitatea umană, cum sunt cele din zilele noastre care deseori diferențiază nordul global de sudul global, trebuie să fie o preocupare continuă pentru toate bisericile. Ca următori ai „Domnului Păcii”, creștinii pledează în favoarea păcii, în special căutând să treacă dincolo de cauzele războiului (în principal, nedreptatea economică, rasismul, ura etnică și religioasă, naționalismul exagerat, opresiunea și folosirea violenței pentru a rezolva diferendele). Iisus a spus că a venit pentru ca oamenii să aibă viață din belșug (In 10, 10); ucenicii Lui își recunosc responsabilitatea de a apăra viața și demnitatea umană. Acestea sunt obligații ale bisericilor, ca și ale credincioșilor la nivel individual. Fiecare context va da indicii proprii pentru a înțelege care este răspunsul creștin potrivit într-un set de împrejurări particulare. Chiar și acum, comunitățile creștine divizate pot și chiar *împărtășesc această înțelegere și au acționat împreună pentru a aduce ușurare* oamenilor aflați în suferință și a ajuta să se creeze o societate care promovează demnitatea umană⁷. Creștinii vor căuta să promoveze valorile Împărăției lui Dumnezeu prin lucrarea împreună cu adepți ai altor religii și chiar cu cei fără vreo credință religioasă.

65. Mulți factori istorici, culturali și demografici condiționează relația dintre Biserică și stat, și dintre Biserică și societate. Modele variate ale acestei relații bazate pe circumstanțe contextuale pot fi expresii legitime ale catholicității/sobornicității Bisericii. Este cât se poate de potrivit ca credincioșii să joace un rol activ în viața civică. Totuși, creștinii s-au asociat *câteodată* cu autoritățile

⁷ A se vedea, de exemplu, textul reformat-romano-catolic: „The Church as Community of Common Witness to the Kingdom of God”, în al cărui al doilea capitol se relatează despre cooperarea dintre biserici cu privire la drepturile aborigenilor din Canada, apartheid-ul din Africa de Sud și despre pacea din Irlanda de Nord; iar al treilea capitol descrie modelele de discernământ folosite în fiecare comunitate, în PCPCU, Information Service N. 125 (2007/III), 121-138, and Reformed World 57(2/3), June-September 2007, 105-207.

seculare prin trecerea cu vederea sau chiar prin favorizarea activităților reprobabile și nedrepte. Chemarea explicită a lui Iisus ca ucenicii Lui să fie „sarea pământului” și „lumina lumii” (cf. *Mt* 5, 13-16) i-a condus pe mulți creștini să se implice alături de autoritățile politice și economice pentru a promova valorile Împărăției lui Dumnezeu, și să se opună unor politici și inițiative care o contrazic. Aceasta presupune analiza critică și expunerea structurilor nedrepte, și lucrarea la transformarea lor, dar și sprijinirea inițiativelor autorităților civice care promovează dreptatea, pacea, protecția mediului și îngrijirea săracilor și a celor oprimați. Astfel, creștinii sunt capabili să continue tradiția profeților care proclamau judecata lui Dumnezeu asupra tuturor nedreptăților. Aceasta îi va expune foarte probabil la persecuții și suferință. Slujirea lui Hristos a dus la jertfirea vieții Sale pe cruce, și El Însuși a prezis că ucenicii Lui trebuie să se aștepte la o condiție similară. Mărturia (*martyria*) Bisericii va implica, atât la nivel personal, cât și la cel al comunității, calea crucii, chiar până la martiriu (*Mt* 10, 16-33).

66. Biserica este compusă din toate clasele socio-economice; atât cei săraci, cât și cei bogați au nevoie de mântuirea pe care doar Dumnezeu o poate conferi. Luând exemplul lui Iisus, Biserica este chemată și împuternicită special să împărtășească situația celor care suferă și să aibă grijă de cei în nevoi și de cei marginalizați. Biserica propovăduiește cuvintele speranței și mângâierii din Evanghelie, se angajează în activități de compasiune și milă (*Lc* 4, 18-19) și este chemată să tămăduiască și să reconcilieze relațiile umane sfărâmate și să slujească lui Dumnezeu prin unirea celor separați de ură și înstrăinare (cf. *2 Co* 5, 18-21). Împreună cu toți oamenii de bunăcredință, Biserica va căuta să aibă grijă de creația care suspină, să participe la libertatea fiilor lui Dumnezeu (*Rm* 8, 20-22), opunându-se abuzului și distrugerii pământului și participând la tămăduirea de către Dumnezeu a relațiilor întrerupte dintre creație și umanitate.

Concluzie

67. Unitatea trupului lui Hristos constă în darul *koinoni(a)*-ei sau al comuniunii pe care Dumnezeu Cel milostiv îl revarsă asupra oamenilor. Există un consens tot mai larg despre *koinonia*, drept comuniune cu Sfânta Treime, ca fiind manifestată în trei moduri interconectate: unitate în credință, unitate în viață sacramentală și unitate de deservire (în toate formele ei, inclusiv slujire și misiune). Liturgia, mai ales săvârșirea Euharistiei, servește drept paradigmă dinamică pentru cum arată o asemenea *koinonia* în zilele noastre. În Liturghie, poporul lui Dumnezeu trăiește comuniunea cu Dumnezeu și frăția cu creștinii din toate locurile și din toate timpurile. Ei se adună împreună cu cel care oficiază, anunțând Vestea cea

Bună, mărturisesc credința, se roagă, învață pe alții și pe ei înșiși, oferă laudă și mulțumire, primesc Trupul și Sângele Domnului, și sunt trimiși în misiune⁸. Sfântul Ioan Gură de Aur a vorbit despre două altare: unul în Biserică și unul între cei săraci, suferinzi și în supărări⁹. Întărită și hrănită de Liturghie, Biserica trebuie să continue misiunea dătătoare de viață a lui Hristos în slujire profetică și plină de compasiune față de lume și în luptă cu toate formele de nedreptate și opresiune, neîncredere și conflict create de oameni.

68. Una din binecuvântările mișcării ecumenice a fost descoperirea multor aspecte ale uceniciei pe care bisericile le au în comun, chiar dacă nu trăiesc încă în deplină comuniune. Separările și împărțirile noastre contrazic voia lui Hristos pentru unitatea ucenicilor Săi și împiedică misiunea Bisericii. De aceea, restaurarea unității între creștini, sub îndrumarea Sfântului Duh, este o sarcină atât de urgentă. Creșterea în comuniune se desfășoară sub mai largă frăție a credincioșilor care se extinde înapoi, în trecut, și înainte în viitor pentru a include întreaga comuniune de sfinți. Destinația finală a Bisericii este să fie prinsă în *koinonia*/comuniunea Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh, să fie parte a noii creații, lăudând și bucurându-se în Dumnezeu pururea (*Apoc* 21, 1-4, 22, 1-5).

69. „Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea” (*In* 3, 17). Noul Testament se încheie cu viziunea noului cer și a noului pământ, transformate prin harul lui Dumnezeu (*Apoc* 21, 1-22, 5). Acest nou cosmos este promis pentru sfârșitul istoriei, dar este deja prezent într-un mod anticipativ chiar acum, pe măsură ce Biserica, susținută de credință și de speranța în pelerinajul ei prin timp, cheamă la dragoste și cult de preaslăvire. „Vino, Doamne Iisuse” (*Apoc* 22, 20). Hristos Își iubește Biserica așa cum mirele își iubește mireasa (*Ef* 5, 25) și, până la ospățul de nuntă al Mielului în Împărăția Cerurilor (*Apoc* 19, 7), împărtășește cu ea misiunea de luminare și tămăduire a oamenilor până va veni din nou în toată slava.

Notă istorică. Procesul care a condus la documentul *Biserica: înspre o viziune comună*

Consiliul Ecumenic al Bisericilor se descrie ca „o asociație frățescă (*fellowship*) de biserici care Îl mărturisește pe Domnul Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor potrivit Scripturilor și care caută să împlinească împreună chemarea

⁸ Propozițiile precedente reiau pe larg și parafrazează declarația de la cel de al IX-lea Forum al Dialogurilor Bilaterale, desfășurat în Breklum, Germania, în martie 2008. Pentru declarația acestui forum a se vedea: *The Ecumenical Review* 61(3), October 2009, 343-347; a se vedea și <http://www.oikoumene.org/fi/leadadmin/fi/les/wcc-main/documents/p2/breklum-statement.pdf>.

⁹ Sfântul Ioan Hrisostom, *Omilia* 50, 3-4 la Matei, în J.P. Migne, *Patrologia Graeca*, 58, 508-509.

lor comună spre slava lui Dumnezeu Cel Unu, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh”¹⁰. Această „chemare comună” impulsionează bisericile să caute împreună convergența și consensul mai larg pe problemele eclesiologice care încă le divid: Ce este Biserica? Care este rolul Bisericii în planul cosmic al lui Dumnezeu de recapitulare a tuturor lucrurilor întru Iisus Hristos?

În secolele trecute, felul în care bisericile creștine au răspuns la aceste întrebări a fost marcat de faptul că trăiesc, fac teologie într-o situație anormală de divizare eclesială. De aceea nu este surprinzător că un puternic accent pe eclesiologie – problematica teologică despre Biserică – însoțește istoria mișcării ecumenice moderne.

Astfel, Conferința Mondială *Credință și Constituție* din anul 1927 s-a concentrat pe șapte subiecte teologice¹¹. Unul din ele a fost dedicat naturii Bisericii; al doilea s-a ocupat de relația dintre Biserica cea una pe care o mărturisim și bisericile divizate pe care le avem în istorie. Bazându-se pe răspunsurile bisericilor la concluziile acelei întruniri¹², organizatorii celei de-a Doua Conferință Mondială *Credință și Constituție*, din anul 1937, au propus ca tema generală a următoarei conferințe să fie „Biserica în scopul lui Dumnezeu”¹³. Deși a Doua Conferință Mondială nu s-a ocupat de această temă în mod special, două din cele cinci secțiuni au analizat probleme eclesiologice fundamentale: „Biserica lui Hristos și Cuvântul lui Dumnezeu” și „Comuniunea sfinților”¹⁴. Conferința Mondială din anul 1937 s-a încheiat cu convingerea că întrebările referitoare la natura Bisericii erau la baza majorității motivelor care încă divizau bisericile¹⁵.

În anul 1948, recunoașterea unității în Hristos a dat naștere unei asociații frățești de comunități încă divizate, prin înființarea Consiliului Ecumenic al Bise-

¹⁰ „Constitution and Rules of the World Council of Churches”, în L.N. Rivera-Pagán (ed.), *God in Your Grace: Official Report of the Ninth Assembly of the World Council of Churches*, Geneva, WCC, 2007, 448.

¹¹ H.N. Bate (ed.), *Faith and Order: Proceedings of the World Conference – Lausanne, August 3-21, 1927*, New York, George H. Doran Co., 1927, esp. 463-466. Reports of the World Conference on Faith and Order – Lausanne Switzerland August 3 to 21, 1927, Boston, Faith and Order Secretariat, 1928, 19-24.

¹² Pentru o selecție de răspunsuri, a se vedea: L. Dodgson (ed.), *Convictions: A Selection from the Responses of the Churches to the Report of the World Conference on Faith and Order, Held at Lausanne in 1927*, London, Student Christian Movement Press, 1934.

Cf. „The Universal Church in God’s Design,” în W. A. Visser ‘t Hooft (ed.), *The First Assembly of the World Council of Churches Held at Amsterdam August 22nd to September 4th, 1948*, London, SCM Press Ltd, 1949, 51-57.

¹³ 4 L. Hodgson (ed.), *The Second World Conference on Faith and Order Held at Edinburgh, August 3-18, 1937*, London, Student Christian Movement Press, 1938, 5.

¹⁴ *Ibidem*, 228-235, 236-238.

¹⁵ Cf. O. Tomkins, *The Church in the Purpose of God: An Introduction to the Work of the Commission on Faith and Order of the World Council of Churches*, Geneva, Faith and Order, 1950, 34.

ricilor (CEB). Raportul acelei prime Adunări Generale a CEB a arătat că, în pofida unității în Hristos, bisericile erau fundamental divizate din cauza a două accepțiuni ale Bisericii incompatibile una cu cealaltă, formate pe baza unei înțelegeri mai „active” sau mai „pasive” a rolului Bisericii în mântuirea lumii de către Dumnezeu¹⁶. În acest context ecumenic nou și complex – în care convergența asupra unei hristologii trăite ajută bisericile să recunoască unele în altele vestigiile Bisericii celei una, deși rămâneau, din punct de vedere eclesial și eclesiologic, separate – își desfășura Comisia *Credință și Constituție* a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a Treia sa Conferință Mondială în anul 1952.

Deloc surprinzător, din nou primul din cele trei rapoarte teologice pregătite pentru a Treia Conferință Mondială¹⁷, s-a bazat pe un exercițiu cuprinzător de eclesiologie ecumenică comparată. Rezultatele acestui exercițiu au fost adunate în volumul *Natura Bisericii*¹⁸, care, la rândul său, a dat capitolul al treilea din raportul final al Conferinței, intitulat „Hristos și Biserica Sa”¹⁹. Aceasta a fost însăși tema raportului de studiu²⁰ intitulat „Biserica în scopul lui Dumnezeu”²¹ și prezentat, unsprezece ani mai târziu, la Secțiunea întâi a celei de-a Patra Conferințe Mondiale *Credință și Constituție* din anul 1963.

Același accent asupra eclesiologiei ecumenice s-a demonstrat prin declarațiile importante despre unitate receptate de adunările generale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor: declarația din anul 1961 de la New Delhi, cu privire la unitatea „tuturor în toate locurile”²²; declarația de la Nairobi, din anul 1975, despre Biserica cea una drept comuniune conciliară²³; declarația de la

¹⁶ Cf. „The Universal Church in God’s Design”, în W.A. Visser ‘t Hooft (ed.), *The First Assembly of the World Council of Churches Held at Amsterdam August 22nd to September 4th, 1948*, London, SCM Press Ltd, 1949, 51-57.

¹⁷ *The Church: A Report of a Theological Commission of the Faith and Order Commission of the World Council of Churches in Preparation for the Third World Conference on Faith and Order to Be Held at Lund, Sweden in 1952*, London, Faith and Order, 1951.

¹⁸ R.N. Flew (ed.), *The Nature of the Church: Papers Presented to the Theological Commission Appointed by the Continuation Committee of the World Conference on Faith and Order*, London, SCM Press, 1952.

¹⁹ *Report of the Third World Conference on Faith and Order, Lund, Sweden: August 15-28, 1952*, London, Faith and Order, 1952, 7-11.

²⁰ *Christ and the Church: Report of the Theological Commission for the Fourth World Conference on Faith and Order*, Geneva, WCC, 1963.

²¹ P.C. Rodger and L. Vischer (eds.), *The Fourth World Conference on Faith and Order: Montreal, 1963*, New York, Association Press, 1964, 41-49.

²² W. A. Visser’t Hooft (ed.), *The New Delhi Report: The Third Assembly of the World Council of Churches, 1961*, London, SCM Press, 1962, 116.

²³ D.M. Paton (ed.), *Breaking Barriers: Nairobi 1975 – The Official Report of the Fifth Assembly of the World Council of Churches, Nairobi, 23 November-10 December, 1975*, London-Grand Rapids, SPCK-Eerdmans, 1976, 60.

Canberra, din anul 1991, despre unitatea Bisericii drept *koinonia*/comuniune²⁴, și declarația de la Porto Allegre, din anul 2006, intitulată „Chemăți să fim Biserica cea una”²⁵. Toate acestea au fost pași înainte care s-au acumulat către o convergență și un consens din ce în ce mai mare legat de eclesiologie.

Constrânși de viziunea ecumenică a „tuturor în toate locurile”, care sunt aduși de Sfântul Duh la unitate văzută deplină în credința apostolică, viața sacramentală, slujire și misiune, Comisia *Credință și Constituție* a dedicat o parte semnificativă a activității sale în anii care au urmat Adunării Generale de la New Delhi din anul 1961, unui text de convergență despre *Botez, Euharistie și Slujire*²⁶.

Un moment semnificativ în reflecția Comisiei *Credință și Constituție* asupra eclesiologiei a fost a Cincea Conferință Mondială de la Santiago de Compostela, Spania, din anul 1993. Un număr de factori au contribuit la această conferință și la tema sa: „Înspre *koinonia* în credință, viață și mărturie”. Primul factor a fost interpretarea răspunsurilor bisericilor la *Botez, Euharistie și Slujire*, din cele șase volume de răspunsuri oficiale²⁷. Analiză atentă a celor 186 de răspunsuri la *BEM* se încheie cu o listă de teme eclesiologice de importanță majoră care cereau studiu mai aprofundat: rolul Bisericii în scopul mântuirii al lui Dumnezeu; *koinonia*; Biserica drept dar al cuvântului lui Dumnezeu (*creatura verbi*); Biserica drept taină sau sacrament al iubirii lui Dumnezeu pentru lume; Biserica drept popor pelegin al lui Dumnezeu; Biserica drept semn profetic și slujitoare a venirii Împărăției lui Dumnezeu²⁸. Al doilea factor care a dat formă Conferinței din anul 1993 a fost legat de rezultatele studiului în derulare al Comisiei *Credință și Constituție* intitulat: „Înspre o expresie comună a credinței apostolice astăzi”²⁹, care a demonstrat o convergență încurajatoare cu privire la întregul conținut doctrinar al *Crezului*, inclusiv referitor la ceea ce mărturisește despre Biserică. Al treilea factor a fost studiul în derulare despre „Unitatea Bisericii și înnoirea comunității umane”³⁰, care a subliniat natura Bisericii ca semn și instrument al planului mântuirii al

²⁴ M. Kinnamon (ed.), *Signs of the Spirit: Official Report Seventh Assembly – Canberra, Australia, 7-20 February 1991*, Geneva-Grand Rapids, WCC/Eerdmans, 1991, 172-174.

²⁵ L.N. Rivera-Pagán (ed.), *God, in your Grace: Official Report of the Ninth Assembly of the World Council of Churches*, Geneva, WCC, 2007, 255-261.

²⁶ *Baptism, Eucharist and Ministry*, Geneva, WCC, 1982.

²⁷ Cf. *Churches Respond to BEM Geneva, WCC, 1986-1988, volumes I-VI*.

²⁸ Cf. *Baptism, Eucharist & Ministry, 1982-1990: Report on the Process and Responses*, Geneva, WCC, 1990, 147-151.

²⁹ Cf. *Confessing the One Faith: An Ecumenical Explication of the Apostolic Faith as It Is Confessed in the Nicene-Constantinopolitan Creed (381)*, Faith and Order Paper 153, Geneva-Eugene, WCC-Wipf & Stock, 2010.

³⁰ Cf. *Church and World: The Unity of the Church and the Renewal of Human Community*, Faith and Order Paper 151, Geneva, WCC, 1990.

lui Dumnezeu pentru lume. Iar cel de-al patrulea a fost cel cauzat de provocările eclesiologice aduse de procesul conciliar pe tema: *Dreptate, Pace și Integritatea Creației*³¹. Pe lângă acestea, s-a format un nou impuls ecumenic prin importanța crescândă a eclesiologiei comuniunii în dialogurile bilaterale. Aceste mișcări din anii '80 au converș în decizia luată de Comisia plenară *Credință și Constituție* din anul 1989, de a lansa un nou studiu pe ceea ce s-a numit atunci „Natura și misiunea Bisericii – perspective ecumenice asupra eclesiologiei”³². Însăși tema celei de-a Cincea Conferințe Mondiale – „Înspre *koinonia* în credință, viață și mărturie” – a reflectat aceste procese de studiu din anii '80. În timp ce „*Biserica: înspre o viziune comună*” își ocupa locul în această lungă traiectorie de reflecție asupra Bisericii a Comisiei *Credință și Constituție*, un nou impuls a fost dat acestei activități la a Cincea Conferință Mondială din anul 1993.

Dupa câțiva ani de dialog și studiu al Comisiei *Credință și Constituție*, un rezultat inițial al studiului despre eclesiologie a fost publicat în anul 1998 sub titlul *Natura și scopul Bisericii*³³. Statutul său ca text provizoriu a fost exprimat în subtitlu: „Un stadiu pe drumul înspre o declarație comună”. Este un text cu șase capitole: „Biserica lui Dumnezeu Cel Unu în Treime”, „Biserica în istorie”, „Biserica drept *koinonia* (comuniune)”, „Viața în comuniune”, „Slujire în și pentru lume” și „Urmându-ne chemarea: de la o înțelegere comună la recunoaștere reciprocă”. Răspunsuri la acest text s-au primit de la biserici, organizații ecumenice, consilii regionale de biserici, instituții academice și persoane. Multe comentarii apreciative au fost completate de puncte de critică constructivă. De exemplu, părea că *Natura și scopul Bisericii* avea nevoie de o mai mare integrare: cum poate tema Bisericii drept comuniune să fie tratată separat de capitolul despre Biserica lui Dumnezeu Cel Unu în Treime? Mai mult, unele aspecte au fost considerate ca lipsind: de exemplu, nu a existat o secțiune asupra autorității învățătoarești, iar subiectul misiunii părea că nu a primit suficientă atenție. De asemenea, Conferința Mondială de la Santiago a cerut un studiu asupra „problemei unei slujiri universale a unității creștine”³⁴, care

³¹ „Final Document: Entering into Covenant Solidarity for Justice, Peace and the Integrity of Creation”, in D.P. Niles (ed.), *Between the Flood and the Rainbow: Interpreting the Conciliar Process of Mutual Commitment (Covenant) to Justice, Peace and the Integrity of Creation*, Geneva, WCC, 1992, 164-190; cf. T.F. Best & M. Robra (eds.), *Ecclesiology and Ethics: Ecumenical Ethical Engagement, Moral Formation, and the Nature of the Church*, Geneva, WCC, 1997.

³² Cf. G. Gassmann, „The Nature and Mission of the Church: Ecumenical Perspectives,” in T.F. Best (ed.), *Faith and Order 1985-1989: The Commission Meeting at Budapest 1989*, Geneva, WCC, 1990, esp. 202-204, 219.

³³ *The Nature and Purpose of the Church: A Stage on the Way to a Common Statement*, Geneva, WCC, 1998.

³⁴ T.F. Best and G. Gassmann (eds.), *On the Way to Fuller Koinonia: Official Report of the Fifth World Conference on Faith and Order*, Geneva, WCC, 1994, 243.

nu s-a reflectat în text. În mod semnificativ, în enciclica *Ut Unum Sint* din anul 1995 pe tema angajamentului în ecumenism, Papa Ioan Paul al II-lea, invitând la dialog pe tema slujirii episcopului Romei, a citat recomandările Comisiei *Credință și Constituție* de la Santiago³⁵.

După ce a trecut destul timp pentru ca răspunsurile să fi sosit, comisia a trecut la revizuirea textului său eclesiologic și a elaborat un nou proiect de document intitulat *Natura și misiunea Bisericii*³⁶, care a fost prezentat la Adunarea Generală a CEB de la Porto Allegre, Brazilia, din anul 2006. Căutând să încorporeze sugestiile din diferitele răspunsuri, textul este compus din patru capitole: „Biserica lui Dumnezeu Cel Unu în Treime”, „Biserica în istorie”, „Viața de comuniune în și pentru lume” și „În și pentru lume”. Primul capitol a integrat majoritatea materialului biblic despre natura Bisericii ca popor al lui Dumnezeu, trup al lui Hristos și templu al Duhului Sfânt, cuprinzând și explicații biblice despre Biserică drept comuniune (*koinonia*), despre misiunea Bisericii ca slujitoare a Împărăției și despre afirmația din *Crez* privitor la atributele Bisericii: una, sfântă, *catholică*/sobornicească și apostolică. Al doilea capitol, despre istorie, a scos la lumină problemele care afectează bisericile în starea lor actuală de împărțire: cum se poate armoniza diversitatea cu unitatea și ce înseamnă diversitate legitimă? Cum înțeleg bisericile, biserica locală și cum este relaționată aceasta din urmă cu toate celelalte biserici? Care sunt aspectele istorice continue care împart creștinii? Al treilea capitol a scos în evidență elementele necesare pentru o comuniune între biserici, cum ar fi credința apostolică, Botezul, Euharistia, preoția, *episkope*, conciliile și sinoadele, cu teme despre primatul universal și autoritate, incluse de această dată. Capitolul final a explorat mai pe scurt slujirea Bisericii pentru lume în ajutorarea celor în suferință, apărarea celor oprimați, mărturisirea mesajului moral al Evangheliei, efortul pentru dreptate, pace și protecția mediului și, în general, promovarea unei societăți umane mai acordate la valorile Împărăției lui Dumnezeu.

Acest text revizuit asupra eclesiologiei a fost, de asemenea, subintitulat „Un stadiu pe drumul înspre o declarație comună” și a fost trimis și acesta bisericilor pentru răspuns. S-au primit peste 80 de răspunsuri, deși doar aproximativ 30 au fost ale bisericilor. Majoritatea celor de la biserici, instituții academice și ecumenice și în mod semnificativ de la organizații misionare au exprimat satisfacția că misiunea Bisericii a primit o mai mare vizibilitate, până la a avea un loc în titlu. Alte comentarii au discutat folosirea celor doi termeni – *natură* și *misiune* – care ar putea împiedica înțelegerea faptului că Biserica este prin însăși natura ei mi-

³⁵ *Encyclical Letter Ut Unum Sint of the Holy Father John Paul II, on Commitment to Ecumenism*, Rome, Libreria Editrice Vaticana, 1995, §89.

³⁶ *The Nature and Mission of the Church: A Stage on the Way to a Common Statement*, Faith and Order Paper 198, WCC, Geneva, 2005.

sionară. Pentru a ajuta Grupul de lucru asupra eclesiologiei în evaluarea răspunsurilor la *Natura și misiunea Bisericii*, staff-ul Comisiei *Credință și Constituție* a pregătit rezumate detaliate și analize inițiale ale fiecărui răspuns.

Trei pași semnificativi s-au făcut, în mod deosebit, pentru evaluarea documentului *Natura și misiunea Bisericii*. Primul, Comisia plenară *Credință și Constituție*, cu cei 120 de membri ai săi, reprezentând diferitele biserici, și-a ținut întâlnirea în Creta, în octombrie, 2009. Această întâlnire a adus împreună mulți membri care participau la Comisie pentru prima dată, iar întâlnirea a fost structurată în așa fel încât să maximizeze contribuțiile participanților la cele trei proiecte de studiu, în special la cel eclesiologic. Un număr de sesiuni plenare a evaluat *Natura și misiunea Bisericii*³⁷. O direcție majoră a Comisiei plenare a fost să scurteze documentul, să îl facă mai contextual, pentru a reflecta mai bine viața bisericilor din întreaga lume, și să îl facă mai accesibil unui public mai larg. Douăsprezece grupuri de lucru au discutat *Natura și misiunea Bisericii* și au produs evaluări detaliate ale textului³⁸.

Al doilea pas: în iunie 2010, la Etchmiadzin, Armenia, Comisia permanentă *Credință și Constituție* a decis că, după o analiză atentă a răspunsurilor la *Natura și misiunea Bisericii*, și după evaluarea textului de la întrunirea Comisiei plenare din Creta, a sosit timpul pentru a începe revizuirea finală. O comisie de redactare a fost numită dintre teologi proveniți din tradițiile anglicană, catolică, luterană, metodistă, ortodoxă și reformată; cei doi co-moderatori au provenit din tradiția metodistă și, respectiv, din cea ortodoxă.

Al treilea pas: comisia a fost conștientă de lacunele din procesul de răspuns: nu exista încă un răspuns substanțial din partea Bisericilor Ortodoxe Răsăritene și Orientale. Astfel, o importantă consultare inter-ortodoxă a avut loc la Aghia Napa, Cipru, în Sfânta Mitropolie a Constantiei, în martie 2011, care a inclus 40 de teologi delegați³⁹ din partea a zece Biserici Ortodoxe Răsăritene și trei Orientale. Consultarea a produs o evaluare aprofundată a documentului *Natura și misiunea Bisericii*. Una dintre sugestiile importante a fost integrarea mai clară a materialului despre *Botez, Euharistie și Slujire* în prezentarea a ceea ce este esențial pentru viața Bisericii. Consultarea și raportul acesteia au devenit o parte semnificativă a următoarei întâlniri a Grupului de lucru pe tema eclesiologiei, și deci a jucat un rol unic în procesul care a dus la acest nou text.

³⁷ Cf. John Gibaut (ed.), *Called to Be the One Church: Faith and Order at Crete*, Geneva, WCC, 2012, 147-193.

³⁸ Cf. *Ibidem*, p. 207-231.

³⁹ La care a participat ca delegat al Bisericii Ortodoxe Române și semnatarul acestei traduceri, unde a prezentat analize și comentarii cu privire la secțiunea „Biserica drept *koinonia*” a documentului.

O analiză profundă a răspunsurilor a continuat la prima întâlnire a comitetului de redactare de la Geneva la sfârșitul lui noiembrie 2010. Procesul a primit un impuls nou după consultarea inter-ortodoxă de la începutul lui martie 2011. O întâlnire a Grupului de lucru pe tema eclesiologiei, de la Columbus, Ohio, SUA, mai târziu, în aceeași lună a produs o nouă versiune a textului, care a fost prezentată Comisiei permanente *Credință și Constituție*, în Gazzada, Italia, în iulie 2011. Au fost primite multe comentarii din partea membrilor, majoritatea destul de favorabile, dar și sugerând că textul trebuie să accentueze mai bine modalitățile prin care s-a făcut un progres către o mai mare convergență, în special în privința slujirii, și mai ales în declarațiile comune bilaterale, ca și în activitatea Comisiei *Credință și Constituție*, cum ar fi textul de studiu *Un Botez: către o recunoaștere comună*⁴⁰.

Această cerere a fost rezolvată prin întărirea câtorva formulări și susținerea lor cu note care să dovedească progresul la care s-a ajuns prin convergență. În consecință, o altă versiune a fost pregătită de comitetul de redactare la Institutul Ecumenic Bossey, Elveția, în decembrie 2011. Acest comitet a fost ajutat mult de reflecțiile din partea membrilor Comisiei de Misiune Mondială și Evanghelizare a CEB. Textul rezultat a fost apoi supus unui număr de patru experți ecumenici externi pentru o nouă evaluare; sugestiile lor au fost evaluate și încorporate de comitetul de redactare și prezentate Grupului de lucru pe tema eclesiologiei în întâlnirea din Freisig, Germania, la sfârșitul lunii martie 2012. Pe baza discuțiilor și a reacțiilor la text de la întâlnirea din Freisig, Grupul de lucru pe tema eclesiologiei a ajuns la o versiune finală, care urma să fie prezentată Comisiei permanente *Credință și Constituție*.

În Penang, Malaezia, pe 21 iunie 2012, textul final a fost prezentat Comisiei permanente *Credință și Constituție*, care l-a aprobat unanim drept declarație de convergență cu titlul *Biserica: înspre o viziune comună*. Astfel, prezentul text nu este un stadiu pe drumul înspre o declarație comună viitoare; este chiar declarația comună către care textele anterioare – *Natura și scopul Bisericii* și *Natura și misiunea Bisericii* – se îndreptau. *Biserica: înspre o viziune comună* aduce la împlinire o etapă specială din reflecția Comisiei *Credință și Constituție* asupra Bisericii. Comisia crede că reflecția sa a ajuns la un asemenea nivel de maturitate încât se poate identifica drept un text de convergență, adică un text cu același statut și caracter ca și *Botez, Euharistie și Slujire* din anul 1982. Ca atare, este trimis către toate bisericile ca un punct comun de referință pentru a testa sau a discerne propriile lor convergențe eclesiologice și pentru a servi astfel pelerinajul lor înspre manifestarea acelei unități pentru care Hristos S-a rugat. Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la *întrunirea sa* din Creta, Grecia, de la începutul lunii

⁴⁰ *One Baptism: Towards Mutual Recognition*, Geneva, WCC, 2011.

septembrie, 2012, a receptat documentul *Biserica: înspre o viziune comună* și l-a recomandat bisericilor membre pentru studiu și răspuns oficial”.

Nota traducătorului

Revista Teologică oferă traducerea documentului de convergență *Biserica: înspre o viziune comună*, după ce a publicat și cele două proiecte de document de convergență precedente: *The Nature and Purpose of the Church* și *The Nature and Mission of the Church*⁴¹, însoțite de note explicative, din dorința de a ajuta la procesul de răspuns și receptare.

Unitatea Bisericii aparține constituției sale teandrice, ca trup extins al Cuvântului întrupat, iar unde este Hristos este unitate și iubire „care dorește să îi îmbrățișeze pe toți în Sine și să-i înfățișeze Tatălui”⁴². Este o „unitate de viață, ontologic-pnevmonică în Hristos și în Duhul Lui cel sfânt”⁴³. De fapt, sublinia părintele Stăniloae, „Biserica este unirea a tot ce există sau e destinată să cuprindă tot ce există: Dumnezeu și creație. Ea e împlinirea planului etern al lui Dumnezeu: atotunitatea. În ea eternul și temporalul, ultimul – destinat să fie copleșit de eternitate; necreatul și creatul, ultimul – destinat să fie copleșit de necreat, să se îndumnezeiască; spiritualul de toate categoriile și materia, ultima – destinată spiritualizării; cerul și pământul penetrat de cer; nespațialul și spațialul; eu și tu, eu și noi, noi și voi, uniți în «Tu» divin sau în relație dialogică directă cu El”⁴⁴.

Cea mai gravă contra-mărturie, cel mai greu obstacol pentru misiunea Bisericii este dezbinarea creștinilor. Consiliul Ecumenic al Bisericilor a adoptat cinci declarații despre unitate și *catholicitate*, cu ocazia a cinci dintre cele zece Adunări Generale ale sale de până acum: New Delhi, 1961; Nairobi, 1975; Canberra, 1991; Porto Alegre, 2006 și Busan, 2013⁴⁵.

⁴¹ Primele două variante, subintitulate fiecare „un stadiu pe drumul spre o declarație comună” s-au publicat în traducerea subsemnatului: „Natura și scopul Bisericii. Un stadiu pe calea spre o declarație comună”, în *Revista Teologică*, nr. 3, 2003, p. 66-105; „Natura și misiunea Bisericii. Un stadiu pe calea spre o declarație comună”, în *Revista Teologică*, nr. 2/2011, p. 253-277, iar partea a doua în *Revista Teologica*, nr. 3/2011, p. 234-254.

⁴² Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *TDO*, vol.2, p.169, a se vedea paragraful despre atributul unității Bisericii și cel despre sfințenia sa

⁴³ *Ibidem*, p.172

⁴⁴ *Ibidem*, paragraful despre „Constituția teandrică a Bisericii”, p. 214 sq.

⁴⁵ Prima Adunare generală s-a desfășurat la Amsterdam, Olanda, în anul 1948, când s-a și constituit Consiliul Ecumenic al Bisericilor, și a avut ca temă: „*Dezordinea provocată de om și planul lui Dumnezeu*”, marcându-se astfel realitățile imediat post-belice. A II-a Adunare generală, Evanson, S.U.A., 1954, în plină epoca a „războiului rece” a avut ca temă: „*Hristos – Speranța lumii*”. New Delhi, India, 1961, a găzduit cea de a III-a Adunare generală, tema: „*Isus Hristos – Lumina lumii*” fiind adecvată și datorită încorporării Consiliului Misionar Internațional și primirii a 25 de noi membri, printre care și Bisericile ortodoxe aflate sub regim totalitar, și biserici din noile state independente. A

La New Delhi s-a afirmat: „Noi credem că unitatea, care este atât voia lui Dumnezeu, cât și darul Său acordat Bisericii Sale se face vizibilă în măsura în care toți cei din fiecare loc, care sunt botezați în Iisus Hristos și Îl mărturisesc ca Domn și Mântuitor, sunt aduși de Duhul Sfânt într-o singură comunitate față de care sunt angajați deplin, păstrează unica credință apostolică, predică unica Evanghelie, frâng unica⁴⁶ pâine, se întrunesc pentru rugăciune comună și au o viață de comuniune care se extinde prin mărturia și slujirea tuturor și care, în același timp, sunt uniți cu întreaga comunitate creștină din toate locurile și din toate timpurile, în așa fel încât slujirea și membrii să fie acceptați de toți, și toți pot acționa și vorbi împreună după cum cer situațiile în vederea sarcinilor la care Dumnezeu Își cheamă poporul”⁴⁷.

Profesorul Risto Saarinen observa că în această declarație se așează în relație unitatea și *catholicitatea* Bisericii cu ajutorul conceptului de „loc”⁴⁸. Se presupu-

IV-a Adunare generală, Uppsala, Suedia, 1968, având ca temă: „*Iată, Eu fac toate lucrurile noi*”, a fost marcată de continuarea extinderii numărului de membri, dar și de Conciliul al II-lea Vatican care a făcut posibilă participarea observatorilor catolici și discutarea dezvoltării cooperării. A V-a Adunare generală, Nairobi, Kenya, 1975, a avut ca temă: „*Iisus Hristos eliberează și unește*”, fiind prima adunare generală pe continentul african, dominat de exploatare și de conflicte inter-etnice. A VI-a Adunare generală, Vancouver, Canada, 1983, a însemnat accentuarea rugăciunii comune, prilejuită și de convergența teologică BEM (Baptism, Eucharist, Ministry) împreună cu experimentul ecumenic „Liturgia de la Lima” (1982); amenințarea nucleară și neocolonialismul au inspirat tema: „*Iisus Hristos – Viața lumii*”. A VII-a Adunare generală, Canberra, Australia, 1991, a avut ca temă invocarea Persoanei Duhului Sfânt: „*Vino, Duhule Sfinte – reinnoiește întreaga creație*”; s-a acordat multă atenție problemelor indigenilor într-o perioadă când, chiar dacă foarte târziu, se aborda serios tema „Evanghelie și culturi”, dar, la aceeași adunare generală, s-au și provocat crize prin tendințele sincretiste, prin limbajul inclusiv, prin presiuni ale mișcării feministe și mai ales prin exacerbarea manifestării grupurilor minoritare sexuale. Bisericele ortodoxe au reacționat vehement, două, cea din Bulgaria și cea din Georgia, s-au retras din CEB, dar a VIII-a Adunare generală, Harare, Zimbabwe, 1998, a instituit Comisia specială pentru participarea ortodoxă la Consiliu, care a reușit să elimine principalele probleme inacceptabile pentru ortodocși. Tema de la Harare a fost „Întoarceți-vă la Dumnezeu întru bucuria speranței”. Atunci s-a sărbătorit și jubileul Consiliului, bucuria Adunării fiind augmentată de prezența președintelui de atunci al Africii de Sud, Nelson Mandela, care s-a adresat plenului. Tema celei de a IX-a Adunări generale, Porto Alegre, Brazilia, 2006, a fost sintetizată sub forma unei rugăciuni de invocare a harului transformator al lui Dumnezeu, Sfânta Treime: „Doamne Dumnezeule, transformă lumea cu harul Tău!”. Este și un răspuns la tema Forum-ului Social Mondial (World Social Forum): „*O altă lume este posibilă*”, desfășurat recent în același loc. La Dumnezeu toate sunt cu putință, iar o transformare în bine și de durată se poate realiza doar sinergic. A X-a Adunare generală a avut loc la Busan, Coreea de Sud, 2013. Tema, „Doamne Dumnezeule al vieții, condu-ne la dreptate și pace”, reflectă ceea ce noi știm, anume că pacea nu înseamnă numai absența războiului, ci mult mai mult. Pacea este viață în demnitate, viața în relații corecte, egale și drepte. Unde este nedreptate nu poate fi nici pace.

⁴⁶ Referință la unicitatea și unitatea Trupului lui Hristos (*n.n.*).

⁴⁷ *Documentary History of Faith and Order*, ed. G. Gassmann, Faith and Order Paper no. 159, Geneva, 1993, p. 3.

⁴⁸ Prof. R. Saarinen, „Unity and Catholicity of the Church”, p. 1, prelegere susținută la Consultația pe tema recunoașterii Botezului, organizată de Conferința Bisericilor Europene și Comunitatea

ne o comuniune vie în „fiecare loc”, iar diferitele locuri nu trebuie să fie identice, dar sunt unite „în așa fel încât slujirea și membrii să fie acceptați de toți”. Apare astfel o asociație frățescă ce include „toate locurile și toate timpurile”. *Catholicitatea* în sens de universalitate și deținere în comun este introdusă în declarația despre unitate de la cea de a III-a Adunarea Generală a CEB de la New Delhi (1961).

A doua declarație despre unitate s-a elaborat la Nairobi: „Biserica cea una trebuie văzută ca o comunitate (*fellowship*⁴⁹) sinodală (conciliară) de Biserici locale care sunt unite între ele cu adevărat. În această comunitate sinodală (conciliară), fiecare biserică locală posedă, în comuniune cu celelalte, întreaga catholicitate”⁵⁰.

Această declarație pare a fi mai directă, dar și mai vagă decât precedenta. Nu se explică ce se înțelege prin cuvintele „unite cu adevărat”. Structuri pentru luarea deciziilor în comun sunt presupuse probabil prin conceptul „sinodalitate” („conciliaritate”), dar bisericile locale, despre care se vorbește la plural, continuă să existe ca organisme autonome, care pot co-exista și în același teritoriu. Este posibil și chiar probabil să înțelegem din această declarație că deja această „comunitate sinodală (conciliară)” este în sine adevărata unitate, în cadrul căreia „fiecare Biserică locală” continuă să existe⁵¹. *Fiecare Biserică locală are deplina catholicitate, dar numai în comuniune cu celelalte*. Ca ortodocși nu putem extrapola acest concept, acesta fiind valabil doar pentru Bisericile Ortodoxe, celelalte nu se conformează deplinătății (*catholicitatea* înseamnă tocmai conformitate cu întregul doctrinei, moralei, dreptului canonic, cultului). Conceptului de „loc” i s-a substituit la Nairobi cel de „Biserică locală” și problema multitudinii de Biserici locale este evitată prin presupuziția că fiecare Biserică locală în comuniune cu celelalte posedă *catholicitatea*⁵².

Bisericilor protestante din Europa (semnatare ale acordului de la Leuenberg, 1973) în luna aprilie 2006 la Constantinopol, unde a avut privilegiul să participe și semnatarul acestei prezentări.

⁴⁹ Cuvântul *fellowship* se redă, de obicei, în lb. română prin: camaraderie, frăție, prietenie, confrerie. În textele ecumenice se poate reda, în funcție de context, fie prin *legătură frățescă*, *asociație frățescă* (formulare propusă de vrednicul de pururea pomenire părinte profesor Ion Bria, cu referire la CEB, ca *asociație frățescă* de biserici), *comuniune* sau *comunitate*.

⁵⁰ *Documentary History of Faith and Order*, *op.cit.*, p. 3.

⁵¹ Prof. R. Saarinen, *op.cit.*, p. 2.

⁵² Trebuie spus că, din cauza traducerii, noi nu mai mărturisim, odată cu *Crezul niceo-constantinopolitan*, *catholicitatea* Bisericii (*katholiken Ekklesian* în originalul grecesc). În Biserica Ortodoxă Rusă, termenul „sobornicească” (*sobornaya*, forma adjectivală a lui *sobornost*) l-a înlocuit pe cel de „catholicească” (*katoliceskaya*) după respingerea de către ruși a Sinodului de la Ferrara/Florența, dar nu acoperă conceptul originar (a se vedea: Dr. Ștefan Toma, „Coordonate eclesiologice în gândirea teologică a pr. Dumitru Stăniloae”, în *Revista Teologică*, 88 (2006), nr. 3, p. 171). *Kata* (potrivit, conform) și *holon* (întreg), iar în limba latină *secundum totum, quia per totum est*, exprimă o totalitate care nu este geografică, orizontală, cantitativă, fiind și opusă oricărei fragmentări a dogmei. Expresia Sfântului Ignatie (*Smyrn.*, 8, 2): „*Acolo unde este Hristos Iisus, acolo este Biserica universală*” arată această

A treia declarație despre unitate, cea de la Canberra, îmbogățește conținutul celor precedente prin introducerea mai pregnantă a termenului *koinonia/comuniune*. Se face referire la atributele Bisericii: „una, sfântă, *catholică* (sobornicească) și apostolică” și se afirmă că o comuniune deplină „va fi exprimată la nivel local și universal prin forme sinodale (conciliare) de viață și acțiune”. Se spune în continuare că Bisericile sunt legate împreună la toate nivelele vieții lor⁵³. La Canberra nu s-a mai spus că fiecare Biserică locală este *per se* catholică (deplină), dar se înclină spre o accepțiune a catholicității care cuprinde nivelul universal mai accentuat decât în declarația de la Nairobi.

A patra declarație despre unitate este cea de la Porto Alegre și poartă titlul: „Chemați să fim Biserica cea una” („*Called to be the One Church*”⁵⁴). Despre catholicitate se spune: „Catholicitatea Bisericii exprimă deplinătatea, integritatea și totalitatea vieții sale în Hristos prin Duhul Sfânt în toate timpurile și locurile. Acest mister este exprimat în fiecare comunitate de creștini botezați, în care este mărturisită și trăită credința apostolică, este predicată Evanghelia și sunt celebrate Tainele. Fiecare Biserică este Biserica deplină (catholică) și nu doar parte a sa. Fiecare Biserică este Biserica deplină (catholică), dar nu în întregime sa. Fiecare Biserică își împlinește catholicitatea sa când este în comuniune cu celelalte Biserici. [Noi afirmăm că deplinătatea (catholicitatea) Bisericii este exprimată cel mai vizibil prin participarea la Sfânta Împărtășanie și prin slujirea (preoția) recunoscută reciproc și reconciliată]”⁵⁵. Precum la Canberra și la Porto Alegre s-a

unitate a plinătății care nu depinde nicidecum de condiții istorice, spațiale și cantitative. Părintele Stăniloae face legătura dintre *catholicitate* și *sobornicitate*, arătând că deplinătatea (*catholicitatea*) nu este de sine, ci se experiază de către trupul eclesial: „Biserica este un întreg organic, un organism sau un corp spiritual, o plenitudine care are totul, iar acest tot, această plenitudine e prezentă și eficientă în fiecare din mădulele ei, din actele ei, din părțile ei. Înțelesul acesta al Bisericii precizează înțelesul ei de «corp» al lui Hristos. (...) Biserica are pe Hristos întreg cu toate darurile Lui mântuitoare și îndumnezeitoare și fiecare Biserică locală și chiar fiecare credincios îl are întreg, dar numai întrucât rămâne în «întregul» corpului. Așa cum în orice celulă a unui corp e corpul întreg cu lucrarea lui, cu specificul lui, așa este în orice mădular sau parte a ei Biserica întreagă și prin aceasta Hristos întreg, dar numai întrucât respectivul mădular sau respectiva parte a ei rămâne în Biserică. Mădulele nu sunt uniformizate prin aceasta, ci sunt complementare, datorită faptului că viața corpului întreg sau Hristos însuși prin Duhul Sfânt e prezent în mod activ în toate”, Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 284. A se vedea și foarte clarul excurs terminologic: „catholic”, „ortodox”, „ecumenic”, în: Diacon Ioan I. Ică jr, *Canonul Ortodoxiei I. Canonul apostolic al primelor secole*, Deisis/Stavropoleos, 2008, p. 6, unde se afirmă clar că nu putem „în nici un caz” să redăm al treilea atribut al Bisericii prin „sobornicească” și se propune grafia cu *th*, „catholic” (și, prin urmare, „catholicitate”), pentru a se evita confuzia cu „romano-catholic”.

⁵³ *Documentary History of Faith and Order*, op. cit., 3-4

⁵⁴ A se vedea textul original pe site -ul: www.wcc-assembly.info

⁵⁵ Textul dintre paranteze nu a fost cuprins în textul propus Adunării generale, ci a fost adăugat la Porto Alegre.

încercat rezolvarea problemei catholicității la nivel local și universal, pentru ca ambele aspecte să fie evidențiate în mod adecvat. Fiecare Biserică s-ar putea numi pe sine „catholică”, dar în același timp realitatea catholicității este împlinită doar în comuniunea universală⁵⁶.

A cincea declarație despre unitate, cea de la Busan, Coreea de Sud, 2013, este intitulată „Darul și chemarea lui Dumnezeu la unitate și angajarea noastră” („God’s Gift and Call to Unity and our Commitment”⁵⁷) și conține afirmații generale care nu necesită prea multe interpretări. În document se afirmă: „Pe parcursul călătoriei noastre ecumenice am ajuns să înțelegem mai mult despre chemarea adresată de Dumnezeu Bisericii, aceea de a sluji unitatea întregii creații. Vocația Bisericii este aceea de a fi: pre-gustarea noii creații; semnul profetic prin care se face cunoscută întregii lumi viața pe care Dumnezeu o dorește pentru toți; și slujitoare care împărtășește vestea bună a Împărăției lui Dumnezeu, adică dreptatea, pacea și iubirea”⁵⁸. Darurile oferite de Dumnezeu Bisericii ca pre-gustare a Împărăției sunt, potrivit acestui document: Cuvântul lui Dumnezeu, Botezul, Euharistia – adică suprema expresie a comuniunii cu Dumnezeu și între oameni, slujirea apostolică și adunările sinodale/conciliare. „Unitatea Bisericii nu înseamnă uniformitate; și diversitatea este un dar, fiind creatoare și dătătoare de viață. Dar diversitatea nu poate fi atât de mare încât cei ai lui Hristos să devină străini și dușmani, afectând astfel realitatea unificatoare a vieții în Hristos”⁵⁹.

Spre final, documentul insistă asupra angajamentului creștinilor de a căuta deplina unitate văzută prin participarea la aceeași Masă euharistică, iar până atunci, prin atmosfera creată de dialogul teologic, de receptarea acordurilor teologice și de efortul susținut înspre înfăptuirea dreptății, păcii și integrității creației, creștinii sunt chemați la unitate în misiune și în slujirea lumii.

În așteptarea răspunsurilor oficiale ale bisericilor la documentul de convergență redat aici în traducere, am dori să afirmăm că, în general, documentele teologice elaborate din perspectivă ecumenică, prin însăși natura lor, nu pot avea profunzimea pe care am dori-o. Totuși documentul oferă în primul rând perspectiva trinitară asupra Bisericii, face trimitere la aspectul mariologic/ theotokologic⁶⁰ al eclesiologiei și evidențiază elementele comune, dar și cele care încă îi țin despărțiți pe creștini.

⁵⁶ Prof. R. Saarinen, *op. cit.*, p. 3.

⁵⁷ file:///C:/Users/User/Downloads/PRC_01_1_ADOPTED_Unity_Statement%20(2).pdf

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*. A se vedea și critici la adresa documentului cum ar fi: <https://graiulortodox.wordpress.com/2014/06/17/ips-serafim-de-pireu-condamna-declaratiile-c-m-b-de-la-busan-2013-coreea-de-sud/>

⁶⁰ Dacă în prima variantă a acestui document nu se făcea deloc referire la Maica Domnului, în a doua, intitulată: *Natura și misiunea Bisericii*, se afirmă: „ (...) răspunsul plin de încredere al Mariei adresat arhanghelului la Buna Vestire: „*Iată roaba Domnului, fie mie după cuvântul tău*” (*Lc*

Este îmbucurător faptul că se folosește în acest document apelativul biblic *Maica Domnului – Meter Kyriou, Mater Domini* (Lc 1, 43), și apare, chiar dacă între paranteze, termenul *Theotokos* (&15). Maica Domnului este primul om care a primit darul *hristomorfizării*. Fiul lui Dumnezeu a coborât „ca ipostas El însuși în ea [Fecioara Maria] și a început să-și formeze trupul din ea, cu împreună-lucrarea Duhului Sfânt întreg ca persoană”⁶¹, de aceea și Maica Domnului a primit *forma* lui Hristos, adică haina Sa de lumină necreată: „Astfel, Ea prima a ajuns conformă (*symmorphos*) prin asemănare cu moartea Mântuitorului, și de aceea a avut parte înaintea tuturor și de înviere”⁶². Sfântul Grigorie Palama ne învață despre „viața deiformă” a Fecioarei Maria în al său „Cuvânt despre intrarea în Sfânta Sfințelor și despre viața deiformă aici a atotpreacuratei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea și Pururea-fecioara Maria”⁶³, și o consideră „adevărata Sfântă a Sfințelor”⁶⁴, „prototip al vieții isihaste”⁶⁵. Iar Sfântul Teofan al Niceei o numește: „adevăratul Pământ și Rai, centru al creației celei noi”, „adevăratul Cer, receptacul secund al plinătății divine, vârful ierarhiei îngerilor, Mamă a celor îndumnezeiți în Biserică”⁶⁶, deoarece întru Ea a avut loc unirea Cerului cu pământul, unirea lui Dumnezeu cu omul și cu creația Sa.

Este important să amintim că la sărbătorile Nașterii, Adormirii și Acoperământului Maicii Domnului, pericopa apostolică este imnul hristologic din *Filipeni 2*: „*Cel Ce dintru început fiind în chipul [forma, condiția ontologică, statutul ontologic, starea ontologică] (morphe, lat. forma) lui Dumnezeu (...)*” (*Filp 2, 6*). Nu apare în imn numele Maicii Domnului, dar se citește această pericopă deoarece din Sfânta Fecioară Maria a primit *morphe, forma*, condiția ontologică a firii umane, Fiul lui Dumnezeu.

Maica Domnului este numită „biserica cinstită și rai cuvântător”, *de aceea nu se poate trata despre eclesiologie fără a se face ample referiri la învățătura despre Maica Domnului*. De fapt, în *Dogmatică* nu avem un capitol separat despre

1, 38). Pentru acest motiv Maria a fost adesea văzută ca un simbol al Bisericii și al fiecărui creștin, chemat să devină „*fratele și sora și mama*” lui Iisus, prin împlinirea voii Tatălui Său din ceruri (cf. *Mt 12, 50*)” (&10).

⁶¹ Pr. Prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 85.

⁶² Sfântul Nicolae Cabasila, *Cuvântări teologice la Iezechiel – Hristos-Fecioara Maria. Scrieri I*, Deisis, Sibiu, 2010, p. 231.

⁶³ Sf. Grigorie Palama, *Fecioara Maria și Petru Athonitul – prototipuri ale vieții isihaste și alte scrieri duhovnicești. Scrieri II*, Studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2005, p.173-216.

⁶⁴ Diac. Ioan I. Ică jr., *Maica Domnului în teologia secolului XIV: Grigorie Palama, Nicolae Cabasila, Teofan al Niceei. Studii și texte*, Deisis, 2008, p. 387 – o carte minunată, un dar minunat, ca atâtea alte daruri minunate, pe care părintele profesor Ioan I. Ică jr, ni le face mereu.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 173-219.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 501-521.

Maica Domnului, o *mariologie*, ci învățătura despre persoana și slujirea Sa este dezvoltată în capitolul despre *unirea ipostatică și consecințele acesteia*, precum și în cel despre Biserică.

Pentru perspectiva ortodoxă asupra eclesiologiei este de mare importanță învățătura maximiană, potrivit căreia „*Biserica le conferă tuturor o singură formă și numire dumnezeiască (theian morphen kai prosegrian), adică existența și numele de la Hristos*”.

Alain Riou observă că Sfântul Maxim Mărturisitorul, încă din primul capitol al *Mystagogiei*, abordează tema „ontologiei” misterului eclesial ale cărei categorii fundamentale își au originea în hristologie și pnevmatologie⁶⁷. Primul capitol al cuoscutei opere maximiene se intitulează:

„Cum și în ce chip sfânta Biserică este icoana și chipul lui Dumnezeu (*Pos te kai poio tropo eikon esti kai typos Theou e aghia Ekklesia*)”⁶⁸. Este vorba de *tropos*-ul filiației dumnezeiești prin care Dumnezeu S-a făcut prezent în mod ipostatic în lumea oamenilor, făcând din aceștia *icoana* Sa, în măsura în care, fiind încorporați în Biserică, vor ajunge să imite, prin sinergie, energia (lucrarea) necreată a lui Dumnezeu⁶⁹:

„Sfânta Biserică este, după un prim înțeles spiritual, chip (*typon*) și icoană (*eikona*) a lui Dumnezeu, ca una ce are aceeași lucrare (*energhian*) ca El, prin imitare (*mimesin*) și închipuire” (*typon, în neogreacă, morphe*)”⁷⁰.

Întruparea Cuvântului, „taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută”, face posibilă înfierea omului, nu în calitate de individ, ci ca urmare a vocației sale ipostatice, personale și sobornicești. Biserica este acel *tropos* unificator, care readuce lumea la Dumnezeu, nu din exterior, prin impunerea unei cauzalități atotputernice, ci din chiar interiorul lumii, din inima ei, din omul însuși⁷¹:

„În același chip (*tropon*) și sfânta Biserică a lui Dumnezeu ni se arată făcând aceleași lucruri cu noi ca și Dumnezeu, imitându-L, cum imită o icoană (*eikon*) modelul (*arhetypo*) său. Căci sunt mulți și nesfârșiți la număr cei ce fac parte din ea și sunt renăscuți (*anaghenomenon*) și recreați în Duh (*anademiourgoumenon to pnevmati*): bărbați, femei și copii, despărțiți și foarte deosebiți după gen și înfățișare,

⁶⁷ Alain Riou, *Le monde et l'Eglise selon Maxime le Confesseur*, Ed. Beauchesne, Paris, 1973, p. 135-136.

⁶⁸ P.G.91,664C, tr. rom. de Protopop-stavrofor Dr. Dumitru Stăniloae, în *Revista Teologică*, nr. 3-4, 1944, p.170; *Mystagogia tou Agiou Maximou tou Omologetou*, Eisagoge – scholia protopresbyteros Demetrios Staniloae, Ekdoseis apostolikes diakonias tes Ekklesias tes Ellados, Athenai, 1973 – este textul paralel grec și neogrec al *Mistagogiei*, editat, cu introducerea și notele Părintelui Stăniloae, de Panayotis Nellas, Atena, 1973.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 136.

⁷⁰ 664D; tr. rom. cit., p. 170; text paral. cit., p. 107.

⁷¹ A. Riou, *op. cit.*, p. 140.

după neamuri și graiuri, după viață, vârstă, păreri, meșteșuguri, chipuri, moravuri și aptitudini, după știință și slujbe, după soartă, caracter și deprinderi. *Dar tuturor Biserica le dă deopotrivă o singură formă și numire dumnezeiască (theian morphen kai prosegrian), adică existența și numele de la Hristos (s.n.); și o singură și neîmpărțită relație prin credință, simplă și fără părți, care nu lasă să fie cunoscute relațiile cele multe și nenumărate ale fiecăruia, nici măcar că sunt, din pricina raportării și concentrării universale a tuturor spre ea. În temeiul acesteia niciunul nu e cât de puțin despărțit prin nimic de ceea ce-i comun, ca să fie de sine. Toți există împreună unii cu alții și sunt uniți prin unicul har și unica putere simplă și neîmpărțită a credinței (...).*

Prin urmare, sfânta Biserică este icoană a lui Dumnezeu, precum s-a spus, ca una ce înfăptuiește aceeași unire ca Dumnezeu între cei credincioși, chiar dacă cei unificați în ea prin credință sunt deosebiți după însușirile lor și sunt din diferite locuri și feluri. Este aceeași unire pe care o înfăptuiește și Dumnezeu însuși în chip neamestecat între ființele lucrurilor, îndulcind și aducând la identitate deosebirea dintre ele, precum s-a arătat, prin raportarea lor la El și prin unirea cu El, ca pricină (*aitian*), început (*arhen*) și scop (*telos*)⁷².

Unitatea și mișcarea spre Dumnezeu sunt cele două coordonate ale realității create. Există o unitate inițială a cosmosului și a omului, dar această unitate se dezvoltă prin mișcarea spre Dumnezeu și se desăvârșește ca unitate în El. Unitatea inițială este și ea o unitate în Dumnezeu, dar această unitate este însuflețită prin impulsul spre o unitate mai accentuată în Dumnezeu și între părțile omului, sau ale cosmosului, care au ca proprietate inerentă însăși această mișcare, în vederea realizării unității celei desăvârșite. Cu alte cuvinte, această mișcare nu este izolată, mișcarea unei singure părți, ci mișcarea unității părților. Sfântul Maxim atrage atenția atât asupra acestei unități a părților, cât și asupra părților legate între ele în această unitate.

⁷² Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia*, text paral. cit. p. 110-114; trad. rom. cit. p. 171-172. Redăm în continuare scolia Părintelui Stăniloae la acest pasaj: „În paragraful al doilea al capitolului I, Sfântul Maxim face o paralelă exactă între acțiunea Bisericii referitoare la membrii săi și acțiunea lui Dumnezeu în lume. Desigur că prin Biserică se exercită și acțiunea lui Dumnezeu. Acțiunea lui Dumnezeu prin intermediul Bisericii asupra membrilor săi este o formă accentuată a acțiunii lui Dumnezeu în lume. Prin această acțiune puternică, lumea se consolidează și mai mult și se actualizează din ce în ce mai mult. Biserica rămâne totuși o imagine (eikon) a lui Dumnezeu (Arhetipul), pentru că ea se prezintă ca un mediu vizibil și prin ea se exercită vizibil acțiunea invizibilă a lui Dumnezeu. Biserica renaște în Duh pe membrii săi, în multipla lor varietate și le imprimă, în toată această varietate, o singură formă divină, un singur nume care arată existența lor în Hristos (s.n.). Iar aceasta se realizează datorită faptului că toți sunt legați printr-o singură, simplă și invizibilă relație de credință, care nu mai lasă să fie văzută mulțimea diferențelor dintre ei, datorită faptului că în toți se manifestă aceeași referință și convergență și prin aceasta niciunul nu-și însușește nimic din ceea ce este comun, dar toți sunt într-o întrepătrundere și uniți între ei, datorită harului și puterii simple și invizibile a credinței”.

Caracterul unitar, rolul unificator și funcțiunea dinamică a Bisericii sau, mai precis, caracterul de simfonie amplă este reliefat de Sfântul Maxim într-alt chip, considerând Biserica întruchiparea cosmosului văzut în el însuși, a omului și a sufletului, având și aceștia un caracter dinamic, comunitar și unificator. Biserica este întruchiparea tuturor la un loc, deoarece e compusă din naos, spațiul sacerdotal și altarul, iar aceste părți sunt unite. Naosul este spațiul sacerdotal virtual pentru cel ce tinde spre sfințenie, iar spațiul sacerdotal este naosul în fapt, având începutul acțiunii de sfințire⁷³.

Unitatea Bisericii este accentuată în general de Sfinții Părinți, ca întemeindu-se pe prezența și lucrarea Duhului Sfânt în Biserică, pe unitatea credinței, pe iubirea reciprocă și pacea dintre credincioși, organe ale aceluiași Trup tainic al lui Hristos⁷⁴. Lucrarea Duhului Sfânt este aceea de a-i conforma și de a-i uni pe credincioși cu Iisus Hristos⁷⁵. Pecetea (*sphragis*) Duhului Sfânt este premisa hristomorfizării și înfierii omului.

„Pogorârea Sfântului Duh dă existență reală Bisericii, punând începutul sălășluirii trupului îndumnezeit al lui Hristos în celelalte ființe umane și cu aceasta, începutul Bisericii; este actul de trecere de la lucrarea mântuitoare a lui Hristos în umanitatea Sa personală, la extinderea acestei lucrări în celelalte ființe umane. Prin întrupare, viața de ascultare, răstignire, înviere și înălțare, Hristos pune temelia Bisericii în trupul Său. Prin acestea Biserica ia ființă virtual. Dar Fiul lui Dumnezeu nu S-a făcut om pentru Sine, ci pentru ca din trupul Său să extindă mântuirea ca viață dumnezeiască în noi. Această viață dumnezeiască, extinsă din trupul Său în credincioși, e Biserica (s.n). Această viață iradiază din trupul Său ridicat la deplina stare de pnevmatizare prin înălțarea și așezarea lui de-a dreapta Tatălui, în suprema intimitate a infinității vieții și iubirii lui Dumnezeu îndreptată spre oameni. (...) Fără Biserică, opera de mântuire a lui Hristos nu s-ar putea realiza”⁷⁶.

Părintele Stăniloae subliniază faptul că „toate expresiile Sfântului Apostol Pavel despre moartea, învierea, prefacerea omului, sădirea și îmbrăcarea lui în Hristos, ca evenimente etic-ontologice sunt amintite în *rânduiala Botezului*. Prin această participare la Hristos cel răstignit și înviat, *cei botezați iau chipul [forma] lui Hristos, sau devin împreună purtători ai chipului [forme] lui Hristos*

⁷³ A se vedea ampla analiză a *Mystagogiei* realizată de Prof. univ. dr. Ciprian Streza: <https://teologiesibiu.files.wordpress.com/2010/01/mystagogia-lucrarea-finala1.doc>.

⁷⁴ Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, „Unitatea Bisericii în perspectiva ecumenistă”, în *Ortodoxia*, XXII, 1973, nr. 3, p. 339.

⁷⁵ Drd. Ion Șurubaru, „Relația dintre Hristos și Duhul Sfânt în viața Bisericii”, în *Studii Teologice*, XX, 1968, nr. 9-10, p. 741.

⁷⁶ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *TDO*, vol. 2., p. 196.

(*symmorphoi*). Chipul [forma] lor cel [cea] nou[ă] e chipul [forma] lui Hristos imprimat[ă] în ei și prin aceasta în Biserică⁷⁷ (s.n.).

Într-adevăr, textul slujbei Tainei Sfântului Botez face distincție clară între chip (*eikon*) și formă (*morphe* și verbul respectiv). În rugăciunea pe care preotul o rostește în taină, înainte de sfințirea apei, el se roagă Preasfintei Treimi (deoarece finalul rugăciunii este: „... preasfânt numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh” – omul fiind „*imago Trinitatis*”), rostind cuvintele:

„Și fă să ia chip [formă] Hristosul Tău în acesta ce se va naște din nou (...)”⁷⁸, textul original fiind: „Kai *morphoson* sou ton Christon, en to mellonti anagennasthai (...)”⁷⁹. „Omul se cufundă în apa Botezului ca o „materie amorfă și fără chip” (*hyle aneidos kai amorphos*) și iese afară „purtând chipul [forma]” frumos [-oasă] al lui Hristos”⁸⁰. „Suntem modelați și imprimați și viața noastră amorfă și nedefinită primește o formă și o definire”⁸¹.

„Prin Botez, Mirungere, Euharistie și restul vieții spirituale ne încorporăm în Hristos, primim existența creștină, adică hristocentrică și hristomorfă, precum și forma și viața corespunzătoare. În acest mod, «Tatăl găsește pe fețele noastre însăși forma (*morphen, formam*) Fiului Său» și «recunoaște în noi mădularele Celui Unul Născut» al Său”⁸². „Natura omului ia forma, cu alte cuvinte constituția și funcțiile naturii umane îndumnezeite a lui Hristos. (...) adevărul omului constă în deiformitatea sau mai exact în hristomorfismul lui”⁸³.

Perspectiva trinitară asupra eclesiologiei a fost întotdeauna promovată în Ortodoxie, întrucât *hristomorfizarea*, care este opera Duhului Sfânt, se primește prin înfierea (*hyiotesia*) baptismală, atunci când, în calitate de frați ai lui Hristos și purtători ai *forme* Sale, devenim fii adoptivi ai Tatălui Ceresc. *Hristomorfizarea* se împlinește prin Sfânta Mirungere și Sfânta Euharistie, actualizându-se „iar și iar” prin primirea Sfintelor Taine și ierurgii și prin întregul efort etic-ascetic al creștinului, care nu este unul individualist, ci personal-comunitar.

⁷⁷ Idem, „Transparența Bisericii în viața sacramentală”, în *Ortodoxia*, nr. 4, 1970, p. 508.

⁷⁸ *Molitfelnic*, slujba Sfintei Taine a Botezului.

⁷⁹ *Mikron Euchologion, e Agiasmatarion*, Ekdosis, Apostolikes Diakonias tes Ekklesias tes El-lados, en Athenais, 1962, p. 71.

⁸⁰ Panayotis Nellas, *Omul – animal îndumnezeit*, Ed. Deisis, Sibiu, 1994, p. 86-87.

⁸¹ Sfântul Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, PG 150, Lib.II, 525A, 537D, la P. Nellas, *op. cit.*, p.87.

⁸² *Ibidem*, Lib. IV, 600B, la P. Nellas, *op. cit.*, p. 85.

⁸³ P. Nellas, *op. cit.*, p. 87. A se vedea, pentru detalii despre darul *hristomorfizării*, capitolul: „Forma Bisericii” – prezența tainică a Sfintei Treimi în viața umană – viziunea creatoare a Părintelui Stăniloae”, din: Pr. N. Moșoiu, *Hermeneutica ortodoxă ca dezvoltare teologică în Tradiție*, Sibiu, Astra Museum, 2015, p. 321-354; sau pe <https://theologika.wordpress.com/anul-iv/anul-iv-sem-i/1-dogmatica/>

În concluzie, creația și Biserica, fiind darurile lui Dumnezeu Celui Unu în Treime, ar trebui să reflecte mereu unitatea ființială și diversitatea ipostatică a Preasfintei Treimi, Care le-a creat și le ține pe toate în ființare. Dezbinarea, ura, exploatarea nemiloasă a omului și a naturii, violența și războiul sunt semne clare ale căderii sub influența celui care dezbină (*diaballo*), a dușmanului celui mai mare al omului și al lumii, și ale ignorării operei de mântuire a omului și a creației, săvârșite de Domnul nostru Iisus Hristos, Cel care S-a rugat „ca toți să fie una – *hina pantes hen osin; ut omnes unus sint*” (*In* 17, 21) și Care le va recapitula pe toate într-o Sine „ca toate să fie iarăși unite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ - toate într-o El – *anakephaleosasthai ta panta en to Hristo; instaurare omnia in Christo*” (*Ef* 1, 10).

Nădăjduim că publicarea în limba română, a acestui text de convergență despre Biserică, va contribui la o mai bună cunoaștere a identității eclesiale a altor creștini, dar mai ales că va stimula aprofundarea propriei noastre identități, în contextul secularizării și globalizării agresive.

**Traducere din engleză și note explicative
Pr. Conf. Dr. Nicolae Moșoiu**